Nederland op de bres voor duurzame viskweek

Tekst: Wim van Eijk, *Productschap Vis*
Fotografie: Digital Nature, Forellenvisvijver De Mun, Marleen Hendersen (Anova Food)

Visteelt is wereldwijd de snelst groeiende voedselproducerende bedrijfstak. Ook in Nederland heeft de visteelt zijn intrede gedaan en groeit sinds enkele decennia gestaag. De visproductie betrof oorspronkelijk slechts een beperkt aantal soorten waaronder paling en meerval. Wim van Eijk schetst een portret van de Nederlandse viskwekerij, een groeiende en innoverende sector.

Volgens de wereld voedselorganisatie (FAO.) is viskweek de enige manier om aan de bijna explosief groeiende wereldwijde vraag naar vis te voldoen. De opbrengst uit visserij stagneert of neemt af door de slinkende visbestanden (voorbeeld kabeljauw, tong, schol) en mede als gevolg daarvan zijn vangstbeperkingen opgelegd door de (Europese) overheid in de vorm van vastgestelde quota. Voor een groot aantal soorten is er zelfs sprake van overbevissing. Dit betekent dat de kloof tussen vraag en aanbod alleen maar groter zal worden. Hier liggen dus kansen voor aquacultuur. De Nederlandse visteeltsector wil een substantieel marktaandeel voorzien van verse gekweekte vis.

Kweken in kleine ruimtes

De productie van Nederlandse viskwekerijen betrof oorspronkelijk slechts een beperkt aantal soorten waaronder paling en meerval. De sector wil echter groeien en zowel de sector als de overheid zoeken die groei in de diversiteit: niet de productie van al bestaande vissoorten opvoeren maar nieuwe, commercieel interessante vissoorten introduceren. Aan het kweken van een – voor Nederland - nieuwe soort zijn echter voorwaarden verbonden.

Het moeilijke is vis verkopen, niet vis produceren

Nederland is alleen geen ideaal land om vis te kweken. Voor de traditionele kweekmethoden (grote vijvers of kooiconstructies in zee) zijn nauwelijks mogelijkheden als gevolg van de glooiende kustlijn, de ongunstige watertemperatuur (wat betreft bijvoorbeeld zalm en kabeljauw). Daarnaast is er op de Noordzee vanwege de vele gebruikers (scheepvaart, windmolenparken, platforms, recreatie en visserij) nauwelijks plaats voor grootschalige viskwekerijen. Dit heeft een groep ondernemers in Nederland en Denemarken er 30 jaar geleden toe gebracht om een viskweeksysteem te ontwerpen waarbij het mogelijk is om op land, in een relatief kleine ruimte vis te kweken. Daarbij is zoveel mogelijk rekening gehouden met dierenwelzijn en milieueisen. Dit volledig gesloten en gecontroleerde systeem wordt het recirculatiesysteem genoemd. Het principe van dit systeem is het constante hergebruik van het water nadat het via een biologisch filtersysteem is gezuiverd, waardoor dit kweeksysteem milieuvriendelijk is. De afvalstoffen (faeces) van de vis worden uit het water gefilterd en gebruikt voor bemesting. Andere afvalstoffen zoals ammoniak worden eveneens uit het water verwijderd via een denitrificatieproces waardoor de emissie van ammonium tot nul is gereduceerd. Bovendien heeft hergebruik van water in deze geïsoleerde systemen het voordeel dat het water op temperatuur blijft en niet of nauwelijks opgewarmd hoeft te worden. Ontsnappingen zoals bij de teelt van vis in open systemen of kooiconstructies in zee komen niet voor in deze op land gebouwde kwekerijen.

Voedingsbodem voor viskweek

Als er ooit een goede voedingsbodem voor de groei en ontwikkeling van viskweek in Nederland is, dan is dat

nu wel. Er is voldoende interesse en ambitie aanwezig, vooral onder de groep agrariërs die – al dan niet noodgedwongen – een andere bestemming zoekt voor hun bedrijf. Maar ook voor vissers die door alle maatregelen en de torenhoge dieselprijzen niet langer op het water hun beroep kunnen uitoefenen maar toch in de vissector werkzaam willen blijven, biedt deze sector een kans.

Positionering Nederlandse aquacultuur

De visproductie, aquacultuur én visserij, in de wereld bedraagt ruim 140 miljoen ton. De visserij voert al 15 à 20 jaar een vrij constante hoeveelheid aan van rond de 90 miljoen ton.

Aquacultuur daarentegen kent vanaf de jaren ‘80 een jaarlijkse groei van ruim 8% tot de huidige productie van bijna 50 miljoen ton.

China is met afstand de grootste producent met een aandeel van 70%; tel daar de rest van Azië bij dan is het al 90%. Europa heeft een aandeel van 4%. De Nederlandse kweekvissector is nog kleinschalig. De productie neemt binnen Europa een bescheiden plaats in met een aandeel van slechts 0,6%.

De Nederlandse productie van de Afrikaanse meerval was in 2007 rond de 4.200 ton, paling 3.000 ton, tilapia doet het erg goed met een productie van inmiddels 1.500 ton. Daarnaast worden nog verschillende soorten gekweekt zoals forel, snoekbaars, steur en barramundi. Ook worden zoutwatervissen als tarbot en tong gekweekt. Uniek is de kweek van garnalen. Als enige land ter wereld heeft Nederland een recirculatiekwekerij van garnalen. De totale productie van kweekvis bedraagt bijna 10.000 ton.

De belangrijkste soort was, economisch gezien, tot voor kort de paling. Palingmesterijen zijn echter afhankelijk van de wildgevangen glasaal. De wilde palingstand vertoont al jaren een neerwaartse tendens en volgens biologen bevindt de populatie zich niet meer tussen veilige grenzen. Dit heeft er mede toe geleid dat door de Europese Commissie een Europees Aalherstelplan is opgesteld.

Verdubbeling productie

Momenteel zijn er zo’n 80 viskwekerijen in Nederland. De kweeksector wil binnen enkele jaren een verdubbeling van de productie realiseren. De pioniersfase is voorbij, kinderziekten zijn letterlijk en figuurlijk genezen. De viskweker is in staat om een gezond en voedselveilig product het gehele jaar rond op de markt te brengen dat voldoet aan de verwachtingen van de consument. De sector richt zich daarbij niet alleen op diversiteit, maar ook op maatschappelijk verantwoord ondernemen. De kweek van tilapia is daar een uitermate goed voorbeeld van. Het visvoeder voor deze herbivoor bevat nauwelijks visolie en vismeel; dit in tegen stelling tot bijvoorbeeld visvoeder voor carnivoren, waaronder de zalm. De tilapia kan dus goed op plantaardig voer worden gekweekt.

In Nederland zijn enkele projecten gestart om het hergebruik van afvalstoffen verder te optimaliseren. Op

Het aantal viskwekerijen in Nederland groeit gestaag.

Tilapia kan worden gekweekt op een vegetarisch menu

Tilapia's worden in een gesloten, milieuvriendelijk recirculatiesysteem gekweekt.

kleine schaal gebeurt dit in het Improvement Centre te Bleiswijk. Hier wordt tilapia gekweekt in combinatie met tomatenteelt. Het afvalwater en de meststoffen worden voor de tomatenteelt gebruikt. Er worden ook experimenten gedaan met andere combinaties: andere planten of bloemen met andere vissoorten.
Niet alleen met zoetwatervissen worden kweekcombinaties onderzocht, maar ook met zoutwatervissen. In Visioniar nummer 3 beschreef Henk Ketelaars een bijzonder interessant project waarbij vissen, schaal- en schelpdieren en zeegroenten worden gekweekt. Het gaat hierbij om een goede afstemming van de mest- en afvalstoffen van de ene soort ten behoeve van de andere soort. Zagers worden gekweekt om als voer te dienen voor tong. Mosselen zuiveren het water en de meststoffen worden ook benut voor het kweken van zeegroenten. Een uniek project, waarbij de schaarse ruimte efficiënt wordt gebruikt voor productiedoeleinden.
Toch is de weg naar het kweken van nieuwe soorten lang en kostbaar. Het Nederlandse kweeksysteem is kapitaalintensief. Het is slechts rendabel wanneer er intensieve kweek mogelijk is van een vissoort die als hoogwaardig product kan worden verkocht.
Inmiddels is er voldoende ervaring opgedaan waardoor de productie – technisch gezien – geen problemen oplevert. “Het moeilijke is vis verkopen, niet vis produceren”, heeft een viskweker mij ooit eens toevertrouwd. De vraag of er voor die nieuwe vissoort wel een markt is, is daarbij natuurlijk uitermate belangrijk. Een goede verkenning van de markt is in ieder geval noodzakelijk.
Wanneer de kweekvissector wil groeien, zal ook naar de consument moeten worden geluisterd. Het kweken van vis moet duurzaam en maatschappelijk worden geaccepteerd. Dierenwelzijn en dodingsmethode zijn onderwerpen waar consumenten steeds kritischer naar kijken. Op grond van de milieuvriendelijke productiemethode wordt in Nederland bijvoorbeeld tilapia geproduceerd met Milieukeur certificering.
De consument heeft echter het laatste woord en bepaalt hoe en wat er wordt geproduceerd. Door de toenemende vraag naar duurzame, milieuverantwoordelijke vis ziet de toekomst voor de Nederlandse aquacultuur er rooskleurig uit. V

Productschap Vis

Het Productschap Vis is opgericht op verzoek van de visserijbranche en opereert op het snijvlak tussen de gehele vissector en de politiek. Het is een koepelorganisatie waar alle verschillende organisaties zijn ondergebracht. Het grote voordeel is dat de uiteenlopende belangenorganisaties nauw en direct met elkaar kunnen samenwerken. De belangenorganisatie voor viskwekers is de NEVEVI. Surf voor meer informatie naar http://www.pvis.nl

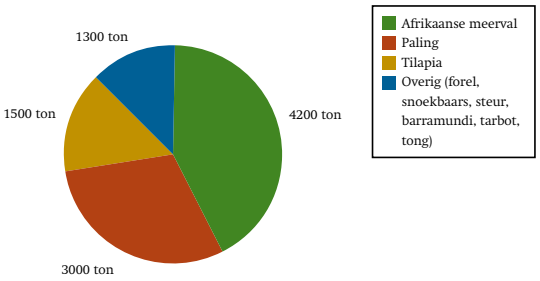

Overzicht productie Nederlandse aquacultuur.

De weg naar het kweken van nieuwe soorten zoals de snoekbaars is lang en kostbaar.

De Afrikaanse meerval, *Clarias gariepinus,* is in Nederland de meest gekweekte vissoort.